

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Tongori Zsófia:

**Törökország szerepe az Európai Unió energiabiztonságában – Ankara
földgáztranzitban rejlő lehetőségei**

Doktori (PhD) értekezés szerzői ismertetője (TÉZISFÜZET)

Témavezető: Prof. Dr. Szenes Zoltán
egyetemi tanár

Budapest, 2020.

1. A tudományos probléma megfogalmazása

A modern gazdaságok működésének és működtetésének alapvető feltétele az energiához való hozzáférés, az energiabiztonság ezért minden állam számára központi biztonságpolitikai kérdéssé vált, melynek következménye az energiahordozók „biztonságiasítása” lett. Bár az energiabiztonság legegyszerűbben az országok energiával való ellátottságával vagy függőségével magyarázható, a kérdés komplex biztonságpolitikai megközelítést igényel: az egyes országok geostratégiai helyzete, népessége, történelmi hagyományai, gazdasági és politikai viszonyai együttesen jelölik ki az energiabiztonság konkrét helyét és szerepét egy adott ország vagy régió életében. Az energia-ellátottság vagy -szükség és az ehhez kapcsolódó függőségi viszonyok napjaink nemzetközi kapcsolatainak meghatározó konfliktusforrásai.

Az uniós energiabiztonságban a földgáz igen komoly szerepet játszik, az orosz gázellátás szerepe ezen belül pedig megkérdőjelezhetetlen, mintegy 40%-a az Európai Unió földgázimportjának. Az Európába irányuló orosz gáz tartós kiesése komoly válságot idézne elő társadalmi, gazdasági és politikai szinten egyaránt. Az orosz gáz Európai Unióba történő eljuttásának legfőbb módja a gázvezetéseken keresztüli gázszállítás, ezen belül az egyik legfontosabb tranzitútvonalat az ukrainai csővezetékek jelentik, vagyis az európai energiabiztonság egyik gócpontja, az ukrán gáztranzit. A probléma először 2006-ban, majd 2009-ben került az uniós energiapolitikai gondolkodás előterébe, amikor is a Gazprom rövid időre elzárta a gázcsapokat Ukrajna – így jó néhány Európai Unió tagország – irányába. Bár ezek az események nem jelentettek valódi válságot egyik uniós tagállamban sem, első ízben világítottak rá a gáz politikai fegyverként való alkalmazhatóságára, és késztették az európai országokat az energiapolitikák újragondolására.

Amennyiben ebből az irányból közelítünk az Európai Unió földgázbiztonsággal kapcsolatos főbb tényezőihez, két irányba indulhatunk el. Az egyik az orosz energiapolitikai törekvés, mely szerint a Gazprom továbbra is meghatározó szereplője kíván maradni az Európába irányuló gázszállításoknak. A másik pedig az európai uniós törekvés, mely szerint az EU-nak alternatív szállítási útvonalakat és alternatív beszállítókat kell keresnie. Orosz részről az ukrán tranzit megkerülése az Északi Áramlat 2 és a Török Áramlat építését jelenti. Az EU szempontjából pedig felértékelődik a déli útvonal, azaz a Déli Gázfolyosó (Southern Gas Corridor), melynek célja a Kaszpi-tengeri – hosszú távon akár közel-keleti - gáz

Európába történő eljuttatása. Az orosz export-, és az uniós import- diverzifikációs törekvések közös pontja Törökország, mint tranzitország.

A témában jelentős mennyiségű szakirodalom keletkezett az elmúlt időszakban, melyek szerint Törökország az európai energiabiztonság szempontjából komoly szerepre tehet szert a jövőben. Az európai gázfüggőség és Törökország földrajzi adottságai mindenképpen logikus kapcsolódási pontjai egymásnak. Az egyik legfontosabb kérdés a témával kapcsolatban az Európai Unió energiapolitikája, melyben célként természetesen megjelenik a diverzifikáció, ehhez azonban egységes elköteleződés szükséges. A következő fontos tényező Törökország földrajzi elhelyezkedése, mely egyrészt kivételes adottságokat biztosít az ország számára, másrészt különleges fenyegetettséget jelent, amennyiben a régió biztonságpolitikai körülményei befolyásolhatják az energiapolitikai kérdéseket is. A harmadik fontos kérdés a török uniós kapcsolatok dinamikája, mely hatással lehet az energiabiztonsági kapcsolatokra is. További fontos probléma a Déli Gázfolyosó megvalósíthatóságával kapcsolatban, hogy elegendő mennyiségű gáz áll-e rendelkezésre, vagyis jelenthet-e valódi alternatívát az Unió számára.

2. A kutatás céljai

A doktori értekezés megírásakor fontos volt számomra, hogy megértsem, pontosan mit is jelent az energiabiztonság, milyen kapcsolódási pontjai vannak a biztonsági tanulmányok tudományterülettel, valamint hogyan befolyásolja – vagy egyáltalán befolyásolja-e - az egyes országok biztonságfelfogását, és milyen mértékben hat a nemzetközi biztonsággal kapcsolatos eseményekre.

Az értekezésben arra a kérdésre keresem a választ, hogy Törökország – mint a regionális biztonsági komplexumok elméletében (Regional Security Complex Theory – RSCT) szigetelő államként megjelölt ország – számára kitörési pontot jelenthet-e az energiatranzit és/vagy az energia-kereskedelem. Ezzel összefüggésben szeretném bemutatni azokat a tényezőket, melyek a tranzitországgá válás útján segítik, illetve hátráltatják (török energiastratégia, török-orosz energiakapcsolatok, rendelkezésre álló gázexport mennyiség, az Európai Unió energiapolitikája és gázpiacának jellemzői, illetve a regionális kihívások). Törökország energiatranzitáló illetve energiakereskedelmi törekvései közül ebben a dolgozatban elsősorban a földgázhoz kapcsolódó eseményeket, projekteket és lehetőségeket szeretném bemutatni, ezzel kívánom szűkíteni az „energia” témakörét.

Ahhoz, hogy megértsük, milyen szerepe lehet Törökországnak az európai földgázbiztonsággal kapcsolatos kérdésekben, és milyen mértékben tud hozzájárulni a földgázellátás biztonságának javulásához, szeretném bemutatni az energiabiztonságban, ezen belül is a földgázbiztonságban bekövetkező változásokat, melyek az utóbbi évtizedben mind a globális, mind az európai – regionális – földgázpiacra hatással voltak. Ezen kívül fontosnak tartom annak bemutatását, hogy pontosan mit jelent a földgáz jelenleg az európai energiabiztonságban, és mi az a lehetőség, mely Törökországot földgáztranzitáló országgá emelheti.

Az egyik fontos célkitűzésem az értekezés megírásával kapcsolatban, hogy megvizsgáljam, Ankara milyen lehetőségekkel rendelkezik a vezetékes földgáz szállítások terén, illetve melyek azok a tényezők, melyek az említett tranzit-folyamatok ellen és/vagy mellett meghatározóak.

3. Hipotézisek

Kutatási célkitűzéseimnek megfelelően az alábbi hipotéziseket állítottam fel:

1. Az Európai Unió energiabiztonságának rövid- és középtávú jövője szempontjából a földgázimport meghatározó tényező.

2. A Déli Gázfolyosó és a Török Áramlat tranzitvezetékek, melyeken keresztül Törökország tranzitországgá válhat, jelentősen növelik Törökország belső energiabiztonságát

3. A török tranzit Európai Unió energiabiztonságára gyakorolt hatása a közel jövőben és közép-távon összességében kevésbé jelentős, a délkelet-európai régióban viszont gázpiaci változásokat eredményezhet.

Első hipotézisem a földgáz jelenlegi globális és európai energiabiztonságban betöltött szerepén alapul. A globális földgázpiacon bekövetkező átrendeződések kedvező hatással voltak a világ földgázkereskedelmére. A palagáz-forradalom – melyben az Amerikai Egyesült Államok élen jár – és az LNG térnyerése, a benne rejlő rugalmasabb lehetőségek miatt fontos tényezői az említett átrendeződésnek, és az Európai Unió földgázpiacát is befolyásolják, és pozitív hatnak rá. Az utóbbi években az Európai Unió tagállamai kitermelésének csökkenése miatt az importfüggés növekszik, még akkor is, ha a gázimport minimális csökkenést mutat, és fontos törekvés a megújuló energiák nagyobb részaránya az uniós energiamixben.

A második hipotézisem egyik kiinduló pontja, hogy a Déli Gázfolyosó utolsó vezetéke (Transzadriai vezeték - Trans Adriatic Pipeline –TAP) 2020-ban, minden bizonnyal elkészül,

vagyis immár nem lesz akadálya az azerbajdzsáni gáz Európába érkezésének. A hipotézis második tényezője a Török Áramlat, melyen 2020. januárjában megindultak az első szállítások Oroszországból közvetlenül Törökországba, a második szál pedig innen épül tovább az európai országok irányába. Mindezek összhangban állnak azzal, a török energiapolitikát nagyban meghatározó gondolattal, mely szerint az országot energiatranzitáló országgá kell fejleszteni.

A harmadik hipotézis alapja az a feltételezés, hogy az Európai Unióba importált gáz összmenyisége nem növekszik meg jelentősen a vezetékek által. A Déli Gázfolyosó európai kapacitása jelenleg maximum 10 milliárd köbméter évente, mely elenyésző mennyiség a mintegy évi 500 milliárd köbméteres európai uniós fogyasztáshoz képest. A Török Áramlat gázvezeték pedig azért épült, hogy a Transzbalkán vezeték (Trans-Balkan Pipeline - TBP) hosszú távon kiváltsa, vagyis a Török Áramlat üzembe helyezése nem jelent nagyobb mennyiségű gázt a régióban, csak egy másik útvonalat, ráadásul nem jelent diverzifikációt sem, hiszen a vezetéken orosz gáz érkezik majd a régióba. A délkelet-európai országok számára a TANAP valós alternatívát jelenthet abban az esetben, amennyiben a területileg érintett országok (Görögország, Albánia), diverzifikálni szeretnék földgázpiacaikat a jövőben, és gázt vásárolnak belőle. A két új vezeték viszont abból a szempontból fontos lehet, hogy megváltoztatják a gáz áramlási irányát a régióban, összekapcsolásokat eredményezhetnek az eddig összekapcsolások nélküli gázpiacok között

4. Kutatási módszerek

A doktori értekezés megírásakor elsősorban a már létező, és a biztonsági tanulmányok tudományterületen megkerülhetetlen elméleteket használtam, melyek a *koppenhágai iskola* és kutatói által megalkotott *szektorális biztonság*, *biztonságiasítás*, valamint a *regionális biztonsági komplexumok elmélete*. A regionális biztonsági komplexumok elméletét egyrészt az energiabiztonsággal kapcsolatos kutatásaimban, másrészt Törökország nemzetközi beágyazottságának vizsgálatában használtam. A kutatás tárgyának multidiszciplináris jellegéből adódóan a biztonsági tanulmányok tudományterület mellett a nemzetközi kapcsolatok elméletének bizonyos alapvetéseit – elsősorban a liberalizmus és a realizmus látásmódjai közötti különbséget igyekeztem beépíteni az elméleti keretrendszer bemutatása során.

Az energiabiztonsággal kapcsolatos kutatások alapvetően *kettős irányt* mutatnak. Az egyik a *geopolitikai irány*, mely alapvetően a II. világháború, és az olajválságokkal kapcsolatos tapasztalatokat, történelmi tényeket vizsgálja, középpontjában pedig az olajban gazdag arab országok és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolata áll. A geopolitikai vonal jelenleg az eurázsiai területre koncentrál, a szovjet utódállamok és az európai országok viszonyrendszerében vizsgálja az energiaellátás trendjeit. Az energiabiztonság másik kutatási irányvonala a nemzetközi *szervezetek, rezsimek, és piacok szerepére* összpontosít, illetve a geopolitikai vonaltól eltérően ebben nagyobb jelentőséggel bírnak a nem kormányzati szervezetek, szereplők. Míg előbbi irányvonal az erőforrásokhoz köthető hatalmi viszonyokra koncentrál, valamint alapvetően fontos szerepet tulajdonít a politikai szövetségeknek, utóbbi iskola kutatásai sokkal inkább a globális egymásrataltságból indulnak ki.

A dolgozatban mindkét irányzatból merítetek, hiszen az európai, valamint eurázsiai energiabiztonság dinamikáját nagyban befolyásolják a geopolitikai megfontolások, az Európai Unió energiabiztonsággal kapcsolatos szempontjai között viszont fontos szerep jut az energiapiac szabályozásának, és a piaci mechanizmusok támogatásának a gázpiacokon belül.

Az energiabiztonsággal kapcsolatos értelmezési lehetőségek lehetővé tették, hogy az értekezésben külön tudjam kezelni az energiaiimportáló, energiaexportáló és tranzitországokat. A tranzitországokkal kapcsolatos elemzések viszonylag új részei az energiabiztonsággal foglalkozó kutatásoknak. Az energiabiztonsággal foglalkozó szakirodalom általában az energiakereslet és az energiakínálat viszonyaira koncentrál. A tranzitországokat leginkább az exportőrökkel fennálló problémás kapcsolatok és az importőrök ellátásbiztonságával kapcsolatos jelentőségük relációiban vizsgálják. A tranzitországok az energiabiztonságban általában abból a szempontból fontosak, hogy hogyan tudják befolyásolni a keresleti és a kínálati oldal energia-diverzifikációját. Az energiatranzit minden esetben földrajzilag meghatározott, gazdasági és geopolitikai kérdések kombinációja befolyásolja. Az energiatranzit legfontosabb alkotóelemei a keresletbiztonság, az ellátásbiztonság és a csővezeték-specifikus kérdések.

Az Európai Unió energiabiztonságát az energiabiztonsághoz kapcsolódó stratégiai dokumentumok elemzésén, valamint az Európai Unió és Oroszország földgázkereskedelmén és a Déli Gázfolyosó jellemzőin keresztül mutatom be. Az energiabiztonság uniós dokumentumait megpróbálom az uniós energiabiztonság külső tényezőivel – Oroszországgal kapcsolatos földgázimport, és a globális földgázpiac - összhangban bemutatni.

Törökország energiatranzitban betöltött szerepének bemutatása több módszer együttes alkalmazásával vált lehetővé. Ebben a témában együtt kezeltem a török energiapolitika

aktualitásainak elemzését, a statisztikai adatokat, a vezetékiprojektek honlapjainak releváns információt, illetve egy-egy vezetékiprojekttel kapcsolatos híradást.

I. 5. A doktori értekezés felépítése

A dolgozatot a problémafelvetéssel és a témaválasztás indoklásával kezdem. Ezt követik a hipotéziseim, majd a kutatási módszerek bemutatása. Az értekezés következő szakasza az irodalmi áttekintés.

A dolgozat második fejezete az elméleti háttér bemutatására szolgál, azokkal az ismert elméletekkel, melyek a biztonsági tanulmányok tudományterület, és témám szempontjából mérvadóak. Ebben a fejezetben a koppenhágai iskola képviselőinek elméletei alapján röviden ismertetem a szektorális biztonság, biztonságiasítás, és a regionális biztonsági komplexumok elméleteit, valamint az energiabiztonság helyét a biztonság szektorális értelmezésében, és a nemzetközi kapcsolatok elméletében megjelenő különböző irányzatoknak megfelelően. Szintén ebben a fejezetben mutatom be Törökország regionális biztonsági komplexumok elméletében elfoglalt helyét, mely segíthet megérteni az ország energiabiztonsággal kapcsolatos stratégiáját. Az elméletek között a témám szempontjából talán egyik leghasznosabb a *regionális energiabiztonsági komplexumok elmélete*, mely segítségemre volt annak megértésében, hogy a különböző energetikai vezetékek miként hathatnak a regionális energiabiztonság dinamikájára.

A harmadik fejezetben az energiabiztonság fogalmát vizsgálom, az elméleti fogalom-meghatározási kísérleteken túl ebben a fejezetben helyet kap számos gyakorlati tényező, aktualitás, valamint az energiabiztonság fogalmán belül egy szűkebb szegmens, a földgázellátás biztonsága. Ebben a fejezetben bemutatom, hogy miként alakult az energiabiztonság fogalma a kőolaj globális elterjedése óta egészen napjainkig. Ennek a folyamatnak az ismerete azért fontos, hogy érthetővé váljon az, hogy mit is jelent napjainkban az energiabiztonság, és mely események alakították ki azt az értelmezési keretet, melyet napjainkban használunk. Az energiabiztonság fogalmak megértéséhez fontos tudni, hogy az energiabiztonság milyen szempontok szerint határozható meg, milyen tényezők befolyásolják, illetve melyek a témához kapcsolódó legújabb trendek, melyek ismerete túlmutat a „hagyományos” elméleti kereteken.

A negyedik fejezetben az Európai Unió földgázbiztonsággal kapcsolatos főbb jellemzőit mutatom be, elsősorban azon irányelvek és stratégiák alapján, melyek az uniós földgázpiacot befolyásolják és alakítják. Ebben a fejezetben ismertetem a Déli Gázfolyosó koncepciót, és megvalósulásának szakaszait. A koncepció megszületése óta Törökország állandó geopolitikai

tényezője az uniós földgáz-diverzifikációhoz kapcsolódó projekteknek. Ebben a fejezetben bemutatom az EU és Oroszország földgázkereskedelmi kapcsolatait, konfliktusait, valamint azt, hogy a török tranzit milyen szempontból jelent alternatívát az Európai Uniónknak, - vagy egy szűkebb európai régióknak – a földgázimportban, és Oroszország számára a földgázexportban.

Az ötödik fejezet Törökország földgáztranzitáló és földgáz kereskedelmi lehetőségeit és képességeit vizsgálja, valamint azt mutatja be, hogy mindez milyen hatással lehet az uniós földgázbiztonságra, illetve Délkelet-Európa földgázellátására. Ebben a fejezetben részletesen bemutatom azokat a lehetőségeket, és korlátokat, melyek Törökországot segítik, illetve hátráltatják ezen az úton. Elsősorban a már többször is említett két új vezetéken keresztül elemzem a török földgázstratégia megvalósulásának lépcsőit. Ezen kívül ismertetem azoknak az országoknak a gázszállítási és exportálási lehetőségeit, melyek potenciális gázszállító országok lehetnének, és rácsatlakozhatnának a Déli Gázfolyosó vezetékrendszerére. Ebben a fejezetben bemutatom a török földgázpiac alapvető jellemzőit, főbb mutatóit, infrastrukturális állapotát és főbb beruházásait is.

Az értekezést következtetésekkel és tudományos eredményeim ismertetésével fejezem be.

Összegzett következtetések

Az energiabiztonságban végbemenő folyamatokat az elméleti keret – biztonsági tanulmányok, nemzetközi kapcsolatok elmélete - nem tudta teljes mértékben lekövetni, ennek egyik következménye, hogy nincs általánosan elfogadott energiabiztonság – fogalom. Kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy az energiabiztonsággal kapcsolatos elemzések leginkább azon országok gondolkodásmódját mutatják be, melyek energiainportra kényszerülnek.

Az Európai Unió földgázbiztonságának szempontjából a globális földgázpiacon lezajlott változások, és a kínálati oldal bővülése jó hatással volt az európai uniós földgázkereskedelemre is. Az Unió, az energiabiztonsággal foglalkozó dokumentumaiban a földgázimporttal kapcsolatban két fő cselekvési irányt határozott meg, a diverzifikációt és a belső hatékonyság növelését. Az európai földgáz-diverzifikáció szorosan kapcsolódik a túlzott orosz gázfüggőséghez. Az uniós diverzifikációban jelenleg az LNG mellett fontos tényező a Déli Gázfolyosó. A Déli Gázfolyosó megépülését az EU sikerként könyvelheti el –

amennyiben 2020 végén megkezdí működését –, de ennek egyelőre inkább politikai jelentősége van, hiszen a vezetékrendszer kapacitása összeurópai mértékben elenyésző.

Az energiabiztonsággal, és földgázbiztonsággal kapcsolatos kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy a földgázbiztonságot nagyban meghatározzák a földgázvezetékek, de a piac egyéb jellemzői is hatnak rá, úgy, mint a gázpiaci szabályozás, a gázpiaci szerződések feltételei, a gázpiac szereplői, és a kereskedelmi partnerek közötti viszonyok. Ez különösen igaz abban az esetben, ha figyelembe vesszük azokat az ösztönző tényezőket, melyek az Európai Unió és az Energiaközösség energiapolitikájában megjelennek.

A regionális energiabiztonsági komplexumok elmélete hasznos értelmezési háttérrel jelentett Törökország földgáztranzitban betöltött szerepének elemzésében. Az elmélet szerint az energiafüggőség által okozott fenyegetések sokkal erősebbek olyan államok között, melyek egymáshoz földrajzilag közelebb helyezkednek el, hiszen ez a közelség a régió-közi függőségi állapotok kiinduló pontja. A Palonkorpi nevéhez köthető elméletnek vannak bizonyos korlátai, egyrészt főleg az energiabiztonság egyik legfontosabb területére, az ellátásbiztonságra koncentrálnak, de nem foglalkozik olyan egyéb energiabiztonsági területekkel, mint az ellátás fizikai biztonsága, az energia megfizethetősége, vagy az energiabiztonsággal kapcsolatos fenntarthatóság. Ezen kívül az elméletbe nem illeszthető bele az energiaforrások sokszínűsége, ami azt jelenti, hogy különböző országokat és régiókat működtető energiahordozók más-más forrásból származhatnak, vagyis az adott ország nem feltétlenül egyetlen energiabiztonsági komplexum része, hanem egyszerre akár többnek is, melyet az elmélet nem képes lekövetni. Mindezek mellett az elmélet – ahogy a szerző arra utal is művében - egy-egy energiaforráshoz – esetünkben a földgázhoz – kapcsolódó regionális függőségek viszonyinak elemzéséhez fontos elméleti háttérrel jelent.

Törökország számára a geopolitikai környezet kedvező lehetőséget kínál az energiaszállítások területén. Az értekezésben több szempontból is tanulmányoztam annak a két földgázvezetékeknek a hatásait, melyeknek meghatározó szerepük van a török földgáztranzitban. A TANAP a TAP vezetékkel kiegészülve, és a Török Áramlat vezetékek hatása a regionális földgáz-szállításokra vélhetően jelentős lesz. A TANAP vezeték megépítése sikerként könyvelhető el a török energiapolitikában, és a vezeték kulcsfontosságú elem a Déli Gázfolyosóban is. A TANAP egyelőre a belső, török energiabiztonság növeléséhez járul hozzá jelentősen, tranzitszerepe az Európai Unióba irányuló gázszállításokon keresztül 2020 végétől kezdődhet. A Déli Gázfolyosó egyelőre nem jelent nagy mennyiségű alternatív gázt az Európai Uniónak, de fontos politikai és diverzifikációs jelentőséggel bír. A másik

tranzitvezeték, a Török Áramlat, hasonlóan a TANAP vezetékhez, jelentősen hozzájárul a török energiabiztonsághoz, valamint egy új földgáz-útvonalat jelenthet a délkelet-európai országok számára.

Az utóbbi években a török energiapolitikában bekövetkezett változásoknak megfelelően az energiafolyosó koncepció mellett megjelent az energia-csomópont elképzelés. Ehhez Törökországnak olyan feltételeket kell teljesíteni, mint a kiegyensúlyozott energiaszerkezet, piaci átláthatóság, és megfelelő infrastruktúra. A hubbá fejlesztés makroökonómiai hatásai, a gázszektor kínálati versenyeztetése és a bővülő beszerzési források számtalan előnyhöz juttathatják a török gazdaságot. A kihívások között az egyik legfontosabb tényező az uniós gázpiaci szabályozásoknak való megfelelés, de ide sorolhatjuk még a szállítások terén megnyilvánuló megbízhatóságot – mely elsődleges az ellátásbiztonság területén -, valamint az energiapolitikát fegyverként használó politikai befolyásszerzés lehetőségét. Amennyiben török területeken keresztül elérhetővé válnak az Európai Unió számára a Kaszpi-tenger gáztartalékai, az ország szerves részévé válna az európai gázkereskedelemnek. Az azeri stratégiai partnerség alapvető feltétele annak, hogy Törökország tranzitszerepe a gázszállítások terén kiszélesedjen. A gázkereskedelemben Azerbajdzsán és a török –azeri kapcsolatok geopolitikai előnyt jelentenek Törökország számára.

A török energiapolitikai retorikában kiemelet szerepet kap az Európába irányuló földgáztranzit. Az energiatranzit biztonsága minden esetben fontos szelete az energiabiztonságnak, egyben a politikai befolyásszerzés eszköze is lehet. Törökország és környezetének geopolitikai fejleményei azonban rámutatnak arra, hogy a török tranzit európai energiabiztonságra gyakorolt hatásai korántsem minden esetben pozitívak.

A török földgázbiztonság legfontosabb szereplője jelenleg Oroszország, mely több ízben is megmutatta, hogy a földgázkereskedelmet a politikai nyomásgyakorlás eszközeként is képes használni. Törökország aszimmetrikus függése Oroszországtól hatással lehet az ország energiabiztonságára, és Török Áramlaton keresztül az akár az Európába irányuló energiatranzitra is.

Az EastMed projekttel kapcsolatos török reakciók - melyek teljes mértékben ellentétesek az Európai Unió földgázbiztonságának növelésével - több, kifejezetten agresszív lépést – tengeri megállapodás Líbiával, olaj és gázlelőhelyekkel kapcsolatos fúrás munkák megkezdése Ciprus partjainál - váltottak ki a török külpolitikában. A török külügyminisztérium szerint a földgáz leggazdaságosabb és legbiztonságosabb útvonala a régióból az európai fogyasztókhoz Törökországon keresztül vezet. A török politika az

EastMed vezetékekkel kapcsolatos görög-izraeli-ciprusi szövetséget azzal vádolja, hogy a projekt kimondottan Törökország elszigetelésére jött létre.

A török-uniós energiakapcsolatokra az említetteken kívül olyan tényezők is hatással lehetnek, melyek nem kapcsolódnak közvetlenül az energiapolitikához, ide sorolhatjuk a török-uniós csatlakozási folyamat megrekedését, vagy a migrációs válsággal kapcsolatos török külpolitika változásait az Európai Unió irányába.

VI. 2. Tudományos eredmények

Az értekezés témájában elvégzett kutatómunkám, a rendszerezés és elemzés, valamint az elmélet és a gyakorlat összevetése alapján a tudományos eredményeim az alábbiak:

1. Az értekezésben bizonyítottam, hogy az európai uniós energiabiztonsági gondolkodásban és az energiabiztonsági dokumentumok rendszerében a földgázellátás biztonsága az egyik legfontosabb prioritás. Az Európai Unió energiapolitikájának számos eleme – mind a szabályozás, mind a konkrét cselekvések terén – azt mutatja, hogy a földgázimport, és a földgázellátás folyamatos biztosítása stratégiai szintű témakör az EU-ban.

2. A dolgozatban igazoltam, hogy a török földgáztranzitot nagyban meghatározza a geopolitika. A térség politikai konfliktusai általában negatívan befolyásolják a tranzitbiztonság dinamikáját, ezzel szemben az azeri-török viszony és az uniós diverzifikációs törekvések pozitív hatással vannak az ország tranzitbiztonságára.

3. Az értekezésben igazoltam, hogy Törökország meghatározó regionális energiabiztonsági szereplő, tranzitországgént összekapcsolja az Európai Uniót, Oroszországot, valamint immár Azerbajdzsánt is, és nyitva hagyja a kaput a Kaszpi-tengeri és a közel-keleti szénhidrogén-kitermelő államok felé.

4. Az értekezésben igazoltam, hogy az energiatranzit kiemelt szerepet kap egy tranzitország energiabiztonságában, illetve kijelöli energiapolitikája fő prioritásait. A két török tranzitvezeték – TANAP, Török Áramlat – jelentős mértékben hozzájárul a török földgázbiztonsághoz. A TANAP vezetékekkel nem csupán a kelet-nyugati energiafolyosó valósult meg, hanem Törökország földgázbiztonságának növekedése és a török-azeri energia-szövetség magasabb szintre emelése. A Török Áramlat által pedig immár közvetlenül érkezik az, az orosz földgáz, amely eddig a TBP vezetéken keresztül érkezett egy Ukrajnán keresztüli tranzitútvonalon.

5. Az értekezésben igazoltam, hogy a délkelet-európai gázpiacon az új vezetékekkel létrejöhetnek a jelenlegitől eltérő földgázpiaci viszonyok, melyek pozitívan befolyásolhatják a meglehetősen periférikus gáزرégiót.

VI. 3. Ajánlások, a dolgozat további felhasználhatósága

Az energiabiztonsággal foglalkozó magyar nyelvű szakirodalom egyelőre korlátozott, és általában egy-egy konkrét energiabiztonsági részterületre, vagy egy adott ország energiabiztonsági kérdéseire összpontosít. Az értekezésben az energiabiztonság kérdéseit egy teljes fejezeten át mutatom be, valamint részletesen felsoroltam azokat a jelenségeket, melyek a napjainkban az energiabiztonság fogalmának részei. Az energiabiztonsággal kapcsolatos kutatásaim hasznosak lehetnek az oktatásban Nemzeti Közszolgálati Egyetem nemzetközi biztonság- és védelempolitika vagy nemzetközi tanulmányok szakos hallgatói, és mindazon hallgatók számára, akik érdeklődnek a 21. század egyik legfontosabb biztonságpolitikai kihívása iránt.

A regionális energiabiztonsági komplexumok elméletének további vizsgálata, illetve láthatóbbá tétele a regionális biztonsági komplexumok elméletén belül hozzájárulhat a különböző, regionális jellegű energiabiztonsági problémák vizsgálatához, és a szélesítheti a biztonságelméletekkel kapcsolatos elméleti kutatásokat.

Törökország regionális vagy európai energiabiztonságban betöltött szerepének vizsgálta a Déli Gázfolyosó és a Török Áramlat vezetékek hatásain keresztül az elkövetkező években még számos aktualitással fog szolgálni, hiszen a Török Áramlat európai szála még csak korlátozottan működőképes, a Déli Gázfolyosó pedig 2020 végén kezdi meg az olasz partokig történő gázszállításokat. Ezeknek a gázszállításoknak a hatása a közeljövőben fontos lehet az Európai Unió délkeleti országainak földgázellátásában, kutatásaim folytatásának ez a terület az elsődleges iránya. A Déli Gázfolyosóval kapcsolatban az egyik legfontosabb kérdés, hogy az azerbajdzsáni földgáz megjelenése az európai földgázpiacon milyen hatással lesz a Gazprom energiapolitikájára. A Török Áramlat gázvezeték továbbépülésének hatását érdemes lesz megvizsgálni annak a régióknak a szempontjából is, melyet a vezeték érint (Bulgária, Szerbia, Magyarország). Amennyiben a Török Áramlat hazánkat is eléri, minden bizonnyal hatással lesz a magyar földgázbiztonságra, mely újabb kutatások tárgyát jelentheti.